ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-6>

УДК 811.161.2

Гудима Г.Б., Слодиницька Ю.Р.

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття є дослідженням новітніх англомовних запозичень в сучасній українській мові, визначено тенденції входження цих одиниць до лексичного складу української мови. Охарактеризовано роль англійської мови в світі. Визначено географічну популяризацію англійської мови. Виявлено особливості створення англіцизмів на основі адаптації до лінгвістичної специфіки певного регіону поширення. Надамо характеристику поняття «англіцизм» та пояснено причини їх появлення в українській лексиці. Проаналізовано процеси, що відбуваються в сучасній українській мові, пов'язані з інтенсивним припливом запозичень. Актуальність цього питання зумовлена зростаючим інтересом до мовних запозичень та процесів їх функціонування у новому середовищі системи мови-реципієнта. Досліджено процес адаптації запозичень на фонетичному, морфемному, граматичному та лексико-семантичному рівнях.

Ключові слова: англіцизми, англомовні запозичення, запозичення, американізми, сучасна українська мова, семантична структура.

Hudyma Halyna, Slodynytska Yulia

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

ENGLISH BORROWINGS IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

Summary. The article is a study of the newest English-language borrowings in modern Ukrainian language, the tendencies of their entry into the lexical composition of the Ukrainian language are determined. The role of the English language in the world is characterized. The geographical popularization of the English language is determined. The peculiarities of the creation of Anglicisms (English loan words) based on the adaptation to the linguistic specifics of a certain region of distribution are revealed. The characteristic of the concept "Anglicism" is given and the reasons of its explanation in the Ukrainian lexicon are noted. The periods of appearance of Anglicisms in the Ukrainian language are indicated and the influence of specific historical processes on the studied process is characterized. The main reasons for the prestige of the English language are described. The extralinguistic factors that determine the intensification of English borrowings in the Ukrainian language are singled out. The processes occurring in the modern Ukrainian language, related to the intensive inflow of borrowing, are analyzed. The urgency of this issue is driven by the growing interest in language borrowing and the processes of their functioning in the new environment of the recipient language system. The key groups of anglicisms according to the spheres of use are presented. Among these spheres are technology, navigation and military affairs, politics, economics and trade, sports, clothing and fabrics, food and beverages, culture, etc. The peculiarities of word structure for borrowings from English are described. The reasons for the expansion of the semantic structure of Anglicism are indicated. Three groups of English lexical borrowings available in modern Ukrainian are outlined and characterized by their place in the lexical-semantic system: the first group includes long-borrowed words of English origin, which are organically included in the Ukrainian language and tend to the center of the Ukrainian lexical system along with Ukrainian, the second is words known in the Ukrainian language, but located on the periphery of the Ukrainian lexical system, the third is the words, which have long been borrowed, but due to extra-linguistic reasons they were previously underused. The process of adaptation of borrowing on phonetic, morphemic, grammatical and lexical-semantic levels is investigated. Semantic groups of new borrowings are separated. The word-forming possibilities of the newest borrowings in the Ukrainian language are analyzed.

Keywords: anglicisms, English borrowings, borrowings, Americanisms, modern Ukrainian language, semantic structure.

Постановка проблеми дослідження. Англійська мова стала справді світовою мовою. Нею володіє близько півтора мільярда осіб. Вісімдесят відсотків наукових досліджень у світі вперше публікується англійською. Нею друкується близько п'ятдесяти відсотків з 10 000 щоденних газет. Англійська мова є рідною для 12 націй, які налічують 350 мільйонів осіб (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Гренада, Барбадос, Гвіана, Ямайка, Багами та інші), її словниковий запас налічує півмільйона слів. Англійська мова має міцні зв'язки з іншими мовами індоевропейської сім'ї, якими розмовляє

третина людства. Наприкінці XX – на початку XXI ст. активізувалися також українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень у різних сферах діяльності. Аналізуючи іншомовну лексику, важливо не тільки встановити сам факт запозичення, класифікувати відповідні слова за тематичними групами та виявити фонетико-морфологічні закономірності їх адаптації, а й простежити словотвірні особливості запозичень у мові-реципієнта. З огляду на всі зазначені чинники суттєво актуалізується вивчення англіцизмів в українській мові та процесів їх асиміляції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури засвідчує актуальність цього питання в сучасній лінгвістиці, що підтверджується дослідженнями В. Радчука, О. Чередниченка, І. Дзюби, К. Пауера, Ф. Бацевича, К. Демченко, Г. Приходько, Дж. Кристал, Т. Рудакова. Сучасні лінгвісти вважають запозичення: а) мовною універсалією (Е. Володарська, Л. Кислюк, В. Ярцева, К. Gibson); б) закономірністю, притаманною всім або більшості мов світу (О. Ахманова).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Постійне збільшення кількості англіцизмів в українській мові обумовлено молодіжними сленговими тенденціями та розширенням вузько орієнтованих професійних тем. Проте лінгвістичні дослідження в недостатній мірі відображають швидке оновлення англомовних запозичень в мову пересічного українця та потребують підвищеної уваги зі сторони наукового товариства.

Мета дослідження – проаналізувати англомовні запозичення в сучасній українській мові

Виклад основного матеріалу. Англіцизм – слово, його окреме значення, зворот тощо, які запозичені з англійської мови. Слова іншомовного походження – це невід’ємна частина української лексики. Їх запозичення дуже тісно пов’язане з історією нашого народу. Він вступав у багатоманітні політичні, соціально-економічні та культурні відносини з іншими народами світу, на різних етапах формування та розвитку власної державності. І таким чином, збагачував та зміцнював власну мову. Запозичення з англійської мови проникли в українську мову пізніше, ніж з французької чи німецької, головним чином у XIX та XX ст. [6, с. 209].

У XVI столітті разом з успіхами зовнішньої торгівлі в українській мові з’являються перші іноземні слова, найбільше, англійського походження. Ці слова виступали разом з новинами, поняттями та товарами.

Другий період проникнення англіцизмів в українську мову починається за часів правління Петра I. В цей час помічається активізація запозичень попереднього періоду, і звичайно подальше збагачення лексики за рахунок англіцизмів.

Третій пік появи англійських слів в українській мові – 20-ті роки XIX ст. В якості основного чинника процесу запозичення англійських слів була англофільна спрямованість Катерини II.

Основними причинами престижу англійської мови були:

- закріплення та підвищення престижу Англії на світовій арені;
- формування в суспільній думці погляду на англійську мову як на мову прогресу;
- створення протягом трьох століть сприятливих лінгвістичних умов, які, полегшували запозичення англійських слів;
- збільшення англійської літератури, що сприяло виходу англійської мови із замкнутого кола верхівки до широких верств суспільства [3, с. 121].

Наступний етап запозичень англіцизмів припав на 20-ті роки XX ст., у роки, коли Україна формувалася як незалежна держава. В цей час в мові з’явилися такі слова: *boot* – бум; *film* –

фільм; *stand* – стенд; *jazz* – джаз; *dancing* – танцювання; *service* – сервіс; *sweater* – светр.

Після 1925 року в мову прийшли англійські слова, такі як: *container* – контейнер; *televisor* – телевізор; *detektor* – детектор; *cocktail* – коктейль; *combine* – комбайн; *trolley-bus* – тролейбус тощо.

Кінець XX століття – переломний момент історії української мови, який має два процеси:

1) розширення сфер вживання української мови у зв’язку з набуттям нею реального статусу державної;

2) збільшення питомої ваги іншомовних елементів в лексиці, причиною якого є збільшення взаємодії з країнами Заходу.

Для сучасної української мови характерне стрімке збільшення абсолютної кількості англіцизмів та їх відносної частки серед інших чужомовних запозичень. Інтенсифікації зазначеного процесу сприяють передусім позамовні чинники:

1. Суспільно-політичні й економічні перетворення в Україні, її відкритість та інтеграція в міжнародні структури, долучення до європейських культурних та інформаційних взаємодій.

2. Потужніший (порівняно з попередніми періодами) англо-американський вплив на Україну та інші держави світу.

3. Надзвичайно швидкі зміни інформаційного потенціалу з появою міжнародних телекомунікаційних мереж, посиленням небувалого раніше впливу мас-медіа та реклами [5, с. 26].

Ряд англіцизмів позначають національні (англійські, американські) реалії: Скотланд-Ярд (англійська реалія), діснейленд (американська реалія), а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Англіцизм – ідіома чи крилатий вислів – пов’язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення: українське «скелет у шафі (буфеті)» (сімейна таємниця) – англійське «*skeleton in the cupboard*»; англійське «*To be or not to be*» – українське «Бути чи не бути». У переважній більшості це слова, що стосуються:

– **техніки:** *блюмінг*, *бульдозер*, *буфер*, *грейдер*, *каупер*, *комбайн*, *конвейер*, *кренінг*, *радар*, *слябінг*, *сейф*, *телетайп*, *тендер*, *трактор*, *трамвай*, *тунель*, *фільм*, *форсунка*;

– **мореплавства та військової справи:** *аврал*, *браунінг*, *бункер*, *ватерлінія*, *вельбет*, *докер*, *дрейф*, *катер*, *мічман*, *снайпер*, *танк*, *танкер*, *трап*, *траулер*, *шквал*, *шлюпка*, *шрапнель*, *шхуна*, *яхта*;

– **політики, економіки та торгівлі:** *банкнота*, *блеф*, *блокада*, *бойкот*, *бюджет*, *гангстер*, *демпінг*, *долар*, *інтерв’ю*, *лідер*, *мітинг*, *чек*;

– **спорту:** *аут*, *бокс*, *боксер*, *волейбал*, *гол*, *голкипер*, *матч*, *жокей*, *нокаут*, *раунд*, *рекорд*, *старт*, *теніс*, *трек*, *тренер*, *фініш*, *форвард*, *футбол*, *хокей*;

– **одягу й тканин:** *бязь*, *велвет*, *джермпер*, *піджак*, *піжама*, *плед*, *плюш*, *смокінг*, *френч*;

– **їжі та напоїв:** *біфштекс*, *кекс*, *пудинг*, *пуши*, *ром*, *ростбіф*, *сандвіч*, *торт*;

– **культури:** *гумор*, *джаз*, *клоун*, *клуб*, *комфорт*, *памфлет*, *сквер*, *тент*, *фокстрот*, *фольклор*, *хол*.

Для запозичень з англійської характерні:

– звукосполучення *дж:* *бюджет*, *джаз*, *джермельмен*, *джермпер*;

– звукосполучення *ай, ей: гайморит, інсайд, тролейбус, хокей;*
 – суфікс – *инг (-ing): мітинг, пудинг, демпінг, тубінг.*

Процес виділення слів англійського походження в словниковому запасі української мови є достатньо нелегким завданням, що пов'язане з факторами теоретичного, історичного, етимологічного та методологічного характеру [7, с. 328]. Етимологічний склад самої англійської лексики становить в основному запозичення різних мовних пластів та епох (приблизно 75%), а власна лексика англійської мови має у більшості випадків паралелі в інших германських мовах.

Через те, що спірним є встановлення мови-джерела у випадках збігу зовнішнього вигляду слова та його семантики на сучасному етапі в англійській, німецькій, голландській, французькій та інших мовах, доречним є історико-семантичний принцип аналізу слова.

Розширення семантичної структури англіцизму в українській мові є результатом вторинного запозичення одного з значень слова, що вже освоєно українською мовою (танDEM, тендер, спікер, стандарт та інші). Джерелом вторинних запозичень могла бути інша іноземна мова, що контактувала з українською і мала це слово. Так, слово *адрес*, запозичене з французької мови, отримало додаткове значення: «письмове звернення членів англійського парламенту до короля» з англійської мови. Досить цікавою у відношенні розвитку семантики запозичених слів під впливом мови-джерела є лексико-семантична еволюція слів *піонер, спорт, спортсмен* [1, с. 48].

Основна причина іншомовних запозичень полягає, передусім, у суперечностях між вимогами точності терміна, з одного боку, й практичної лаконічності, – з другого. Проте, існує велика кількість випадків, коли термін запозичується для позначення старого поняття, для якого в українській мові вже існує лексема або описовий зворот. Таким чином, у мові співіснують різні за походженням номінативні одиниці, які позначають те саме явище, тобто синонімічні пари.

Англійські лексичні запозичення, наявні в сучасній українській мові, за їх місцем у лексико-семантичній системі можна поділити на кілька груп.

До першої групи належать давно запозичені слова англійського походження, які органічно увійшли в українську мову і тяжіють до центру української лексичної системи поряд з українськими. Наприклад: *бекон, хот дог, парк, бестселер, лазер, парк, бакс, скутер* та інші. Такі слова часто у словники іншомовних слів уже не включаються [4, с. 118–119].

До другої групи можна віднести слова, відомі в українській мові, але розташовані на периферії

української лексичної системи, наприклад: *о-кей, хелло, уїкенд, спіч, ланч, вестерн, хепі-енд, ноу-хау, нон-стоп* та інші. Такі слова з огляду на їх специфіку включаються в словники іншомовних слів і виконують не номінативну, а експресивну функцію.

Третя група – це слова вже давно запозичені, але в силу позамовних причин раніше маловживані. У наш час вони входять до активного складу лексичної системи, наприклад: *бізнес, маркетинг, комп'ютер, сервер, менеджмент* тощо.

Запозичені з англійської мови слова становлять в українській мові динамічний шар лексичного складу. Проблема сучасних англійських запозичень в українській мові є актуальною, зважаючи на тенденцію до «американізації» українського життя й української мови, що виражається у проникненні в мову великої кількості англіцизмів та американізмів. Процес запозичення з англійської мови зараз став настільки глобальний й інтенсивний, що, можливо, в цей самий час якесь нове англійське слово вживається в системі української мови. В наш час науково-технічного прогресу, світової глобалізації й міжнародного співробітництва відбувається створення міжнародної термінології, єдиних найменувань та понять, явищ сучасної науки, економіки, культури, що сприяє закріпленню запозичених слів, що отримали інтернаціональний характер.

Процеси збагачення лексики за рахунок запозичень відбуваються сьогодні у всіх сучасних мовах, в тому числі й в українській. Курс на інтеграцію України в ЄС, процес глобалізації, перебудова економіки, орієнтація на країни Заходу спричинили тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, яка не могла не відбитися на мовному рівні, тому кількість англіцизмів сьогодні дуже швидко зростає [2, с. 95–96].

Висновки. Отже, слід відзначити велику вагу англіцизмів у процесі формування словника сучасної молоді людини. Процес запозичення відбувається постійно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Важливу роль у використанні англіцизмів відіграють соціально-психологічні причини: мовці часто надають перевагу іншомовним словам, як більш престижним, модним, або мовці прагнуть до економії мовних засобів (запозичення значно компактніші). Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншого боку, існує явище дублетності, що призводить до дестабілізації мовної норми, оскільки витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням.

Список літератури:

1. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 48.
2. Битківська Я.В. Тенденції засвоєння і розвитку семантики англіцизмів у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2008. С. 95–96.
3. Дяков А.С. Основи терміноутворення. Київ : Криниця, 2000. С. 121.
4. Дьолог О.С. Процес адаптації новітніх англійських запозичень у сучасному українському мовленні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2011. Том 24(63). № 4. Ч. 2. С. 118–119.
5. Єлістратов В.С. Глобалізація і національна мова. *Вісник московського університету. Серія 19. Лінгвістика та міжкультурна комунікація*. 2006. № 4. С. 26.
6. Ющук І.П. Запозичення з англійської мови. *Українська мова*. Київ : Либідь, 2006. С. 209.
7. Миславський В.Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. С. 328.

References:

1. Azhniuk B.M. (2011) Movni zminy na tli dekolonizatsii ta hlobalizatsii [Language changes against the background of decolonization and globalization]. *Movoznavstvo*, vol. 3, p. 48.
2. Bytkivska Ya.V. (2008) Tendentsii zasvoiennia i rozvytku semantyky anhliisyzmiv u suchasni ukrainskii movi [Tendencies of assimilation and development of semantics of Englishisms in the modern Ukrainian language]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Ivano-Frankivsk.
3. Diakov A.S. (2000) Osnovy terminotvorennia [Fundamentals of term formation]. Kyiv: Krynytsia.
4. Doloh O.S. (2011) Protses adaptatsii novitnikh anhliiskikh zapozychen u suchasnomu ukrainskomu movlenni [The process of adaptation of modern English borrowings in modern Ukrainian speech]. *Uchenie zapysky Tavrycheskoho natsionalnoho unyversyteta im. V.Y. Vernadskoho*, t. 24(63), vol. 4, ch. 2, pp. 118–119.
5. Ielistratov V.S. (2006) Hlobalizatsiia i natsionalna mova [Globalization and national language]. *Visnyk moskovskoho universytetu. Seriia 19. Linhvistyka ta mizhkulturna komunikatsiia*, vol. 4, p. 26.
6. Yushchuk I.P. (2006) Ukrainska mova. Zapozychennia z anhliiskoi movy [Ukrainian language. Borrowing from the English language]. Kyiv: Lybid.
7. Myslavskiy V.N. (2007) Kinoslovnyk. Terminy, vyznachennia, zharhonizmy [Film Dictionary. Terms, definitions, jargon]. Kharkiv.